

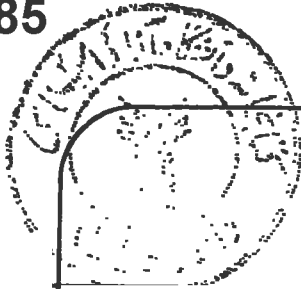

مرکز حفظ و نگهداری

پایان نامه ها و پژوهش های قرآنی

موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان نامه محفوظ و مویوط به مؤلف آن می باشد
هرگونه استفاده از مطالب منوط به کسب اجازه از مؤلف می باشد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شفاعت در قرآن کریم

کتابخانه اندیشه آزاد اسلامی

«راحتن فسا»

شماره ثبت

۳۰ ۷۸/۸۲۳

توسط

بی بی قمر جاودان

رساله

ارائه شده به کمیته تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی
از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

الهیات و معارف اسلامی

(گرایش علوم قرآن و حدیث)

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد فسا

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه عالی:

اعضای کمیته پایان نامه

دکتر ابوالقاسم محمودی استاد راهنما

دکتر محمد یوسف نیری استاد مشاور

دکتر غلامرضا وطن دوست نماینده تحصیلات تکمیلی

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

سپاسگزاری

اکنون که به یاری خداوند متعال این رساله را به پایان می‌رسانم، بر خود لازم می‌دانم که از زحمات بی‌دریغ جناب آقای دکتر محمودی استاد راهنما و جناب آقای دکتر نیری استاد مشاور و جناب آقای دکتر وطن دوست کمال قدردانی و تشکر را نمایم.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

به آنانکه تنها به فکر پرکردن ضروری‌ترین خلل و نیازها و ارائه راههای نوین حرکت ساز هستند.

و به آنانکه پذیرای طرحهای نوین و رهگشایند.

و به نسل نو و نسل جوان؛ نسلی که فکرش جوان و جوشان و خروشان است و در اثر تحصیلات حوزه‌ای یا دانشگاهی با تمدن جدید و اندیشه‌های گوناگون، طرز تفکر، اندیشه‌ها و سوالات ذهنیش نو و غیر سنتی بوده؛ فقط پایبند دلیل قطعی، روشن و پاسخ راهگشا است؛ سنتهای نامعقول و غیر هدایتی گذشته را کنار می‌گذارد و بر مبنای صحیح، سخنان گوناگونی را می‌شنود و پس از تدبر و دقت، به دور از تعصب و تندروی، بهترین کلام را انتخاب کرده و مورد عمل قرار می‌دهد.

و به معلمان ارجمندی که هادی و محل رجوع و پرسش عامه مردم و نسل جوان بوده، و بهترین رسولان پیامها هستند؛ باشد که آنچه را حق یافتند، به دیگران برسانند.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
چکیده.....	۱.....
مقدمه.....	۳.....
فصل اول: معنای شفاعت.....	۹.....
۱-۱: معنی لغوی شفاعت.....	۱۰.....
۱-۲: شفاعت در عالم محسوس.....	۱۲.....
۱-۳: شفاعت در عالم معقول.....	۱۲.....
۱-۴: معنی اصطلاحی شفاعت.....	۱۲.....
۱-۵: شفاعت در اصطلاح دین.....	۱۳.....
۱-۶: ملاک تأثیر شفاعت از نظر مشفوع له.....	۱۴.....
۱-۷: ملاک تأثیر شفیع در حکم حاکم.....	۱۷.....
فصل دوم: انواع شفاعت در قرآن کریم.....	۱۹.....
۲-۱: شفاعت تکوینی.....	۲۰.....
۲-۲: شفاعت رهبری.....	۲۶.....
۲-۳: شفاعت مغفرت.....	۲۸.....
فصل سوم: شفاعت از دیدگاه قرآن.....	۲۹.....
۳-۱: آیات نفی شفاعت.....	۳۰.....

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

- ۳۱ آیات نفی مطلق شفاعت ۳-۱-۱
- ۳۵ آیات نفی شفاعت مورد نظر یهود ۳-۱-۲
- ۳۷ آیات نفی شفاعت از کافران ۳-۱-۳
- ۴۱ آیات انتقاد از شفیع بودن بتها ۳-۱-۴
- ۴۴ آیات مثبت شفاعت ۳-۲
- ۴۵ آیاتی که شفاعت را مختص خدا می‌داند ۳-۲-۱
- ۴۹ آیاتی که شرایط شافعان را بیان می‌کند ۳-۲-۲
- ۵۰ آیاتی که شافعان را معرفی می‌کند ۳-۲-۳
- ۵۲ فصل چهارم: کسانی که شفاعت می‌کنند
- ۵۴ ۴-۱: شافعان در دنیا
- ۵۴ ۴-۱-۱: ایمان
- ۵۶ ۴-۱-۲: تقوا
- ۵۶ ۴-۱-۳: اطاعت از خدا و رسول
- ۵۷ ۴-۱-۴: قرآن
- ۵۷ ۴-۵-۵: پیامبران
- ۵۸ ۴-۱-۶: ملائکه
- ۵۹ ۴-۱-۷: مؤمنین
- ۶۰ ۴-۱-۸: توبه
- ۶۲ ۴-۱-۹: عمل صالح
- ۶۳ ۴-۲: شافعان در آخرت
- ۶۳ ۴-۲-۱: پیامبر اسلام
- ۷۴ ۴-۲-۲: امامان معصوم
- ۷۶ ۴-۲-۳: سایر پیامبران
- ۷۷ ۴-۲-۴: مؤمنین
- ۷۹ ۴-۲-۵: شهیدان
- ۸۰ ۴-۲-۶: ملائکه
- ۸۲ ۴-۲-۷: اعمال صالح
- ۸۳ ۴-۲-۸: قرآن

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

۸۵ ۹-۲-۴: رحم

۸۸ فصل پنجم: کسانی که مورد شفاعت قرار می‌گیرند

۸۸ ۱-۵: مرتکبین کبائر از اصحاب یمین

۹۵ ۲-۵: احادیث و افراد مورد شفاعت

۱۰۰ فصل ششم: کسانی که مورد شفاعت قرار نمی‌گیرند

۱۰۰ ۱-۶: کافران

۱۰۲ ۲-۶: مشرکان

۱۰۴ ۳-۶: ستمگران

۱۰۶ ۴-۶: عدم اعتقاد به امامت و دشمنی با آنها

۱۰۸ ۵-۶: کوچک شمارنده نماز

۱۱۲ فصل هفتم: اعتقاد به شفاعت در بین مسلمانان

۱۱۲ ۱-۷: نظر معتزله در مورد شفاعت

۱۱۷ ۱-۱-۷: استدلال معتزله بر انکار شفاعت اهل کبائر

۱۲۰ ۲-۱-۷: اثبات شفاعت در مورد اهل کبائر

۱۲۳ ۳-۱-۷: نتیجه شفاعت

۱۲۹ ۲-۷: وهابیت و مساله شفاعت خواهی

۱۳۰ ۳-۷: دلایل وهابیت بر رد درخواست شفاعت از غیر خدا

۱۳۰ ۱-۳-۷: شرک بودن درخواست شفاعت از غیر خدا

۱۳۵ ۲-۳-۷: تحریم درخواست شفاعت از غیر خدا

۱۳۷ ۳-۳-۷: شرک مشرکین به خاطر شفاعت خواهی از بتها

۱۴۱ ۴-۳-۷: شفاعت حق مختص خداست

۱۴۳ ۵-۳-۷ لغو بودن درخواست شفاعت از مرده

۱۴۵ ۴-۷: مرگ نابودی نیست

۱۴۹ ۵-۷: قرآن و جواز درخواست شفاعت از اولیاء الهی

۱۵۱ ۶-۷: چرا خداوند مستقیماً عمل شفاعت را انجام نمی‌دهد؟

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فصل هشتم: اشکالات شفاعت	۱۵۳
۸-۱: اعتقاد به شفاعت مایه جرأت افراد برگناه	۱۵۴
۸-۲: شفاعت دگرگونی در علم و اراده خداوند	۱۵۸
۸-۳: مردود بودن شفاعت در قرآن	۱۶۱
۸-۴: شفاعت به معنی رهبری پیامبران	۱۶۵
۸-۵: متشابه بودن آیات شفاعت	۱۶۸
۸-۶: شفاعت و مخالفت با سنت الهی	۱۶۸
۸-۷: شفاعت و مخالفت با توحید ذاتی	۱۷۰
۸-۸: قرآن و وابسته بودن سعادت هرکس به عمل او	۱۷۲
۸-۹: شفاعت و مخالفت با عدالت خداوند	۱۷۴

جمع بندی و نتیجه گیری	۱۷۷
فهرست منابع و ماخذ	۱۸۱

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تکلیف

جهان آفرینش توده بی شماری از علتها و معلولهایی است، که پدیده‌های جهان را مانند حلقه‌های زنجیر، به هم پیوند داده است؛ یعنی، خداوند اراده فرمود که در جهان آفرینش، نظام خاصی برقرار باشد و هرچیزی از طریق علت خاص خود، پا به عرصه وجود گذارد؛ اگر در این جهان فیض مادی به دنبال نظام خاصی است، فیض معنوی خداوند، مانند هدایت و راهنمایی و مغفرت و آمرزش او نیز، دارای نظام است.

از این رو اراده حکیمانه خداوند، بر این تعلق گرفته که مغفرت و رحمت او در جهان دیگر نیز، دارای نظام باشد؛ یعنی، بخشایش او از طریق ارواح و نفوس پاک، به افراد گنهکاری که لیاقت و شایستگی مغفرت را دارند، برسد.

از آنجایی که این موضوع در قرآن و روایات، صریحاً آمده و مورد اعتقاد تمام مسلمانان نیز هست و علاقه‌ای که نسبت به روشن شدن حقیقت این اصل اسلامی داشتیم؛ این موضوع را انتخاب نمودم.

اهمیت پرداختن به این اصل اسلامی از آن جهت است که، پیرایه‌هایی در طول زمان چهره منور آن را فرا گرفته است، لذا لازم است که مسلمانان و مخصوصاً قشر جوان تحصیل کرده، به حقیقت آن آگاهی یابند؛ و در نتیجه در اعتقادات خود راسخ تر و ثابت قدم تر باشند؛ و اهمیت دیگر این موضوع، از لحاظ بعد تربیتی آن است؛ چون خوف و رجاء دو رکن اساسی تربیت هستند؛ از این جهت همانطور که قرآن انسانها را از عذاب اخروی ترسانده، آنها را به مغفرت خداوند نیز امیدوار کرده است، تا روزنه امیدی برای بازگشت انسان، به سوی پاکبها باشد و وعده شفاعت تا حدی این هدف را تأمین می‌کند.

اما وعده شفاعتی که قرآن به انسانها داده شده است، بدون حد و مرز نمی‌باشد؛ بلکه حدود و شرایط آن از نظر شافع و افرادی که مورد شفاعت قرار می‌گیرند، در قرآن مشخص شده است، تا باعث جرات افراد برگناه نیز نگردد.

مطالب موجود در این پژوهش، برگرفته از قرآن و کتابهای تفسیری قرآن و احادیث ائمه اطهار (ع) و دیگر کتابهایی است که در طول زمان، در مورد این اعتقاد، نگاشته شده است.

موضوعات این پژوهش در هشت عنوان کلی و تعدادی عنوانهای جزئی تنظیم شده است و در انجام تحقیق، به هدفهای مورد نظری که به آن اشاره شد، دست یافتم و تا حدی حقیقت مسأله را دریافتم که شفاعت، غیر از واسطه تراشی‌هایی است که در نظام بشری وجود دارد؛ بلکه دری از درهای رحمت الهی است که، در جهان آخرت، به روی بندگانی که پیوند خود را با خدا و پیامبر و ائمه معصومین، قطع نکرده‌اند، باز می‌شود و آنها را از گرو

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

گناهانی که انجام داده‌اند، نجات می‌بخشد؛ و حقیقت شفاعت جز این نیست که رحمت گسترده خداوند و مغفرت و آمرزش او از طریق اولیاء الهی، که حاملان فیض و وسائط رحمتند، به افراد گنهکاری که لیاقت آمرزش را دارند، برسد؛ هرچند این فیض می‌توانست بدون واسطه نیز به آنها برسد.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

مقدمه

از زمانی که حکومت‌های بشری بین مردم رواج پیدا کرد، در قسمت جرم و مخالفت با قانون، گاهی عقوبت و کیفر بر حسب نیازهای مادی و معنوی حاکم، تغییر می‌کرد و رشوه و یا وساطت افراد، حاکم را از اجرای کیفر منصرف می‌نمود. از این رو برخی گمان می‌کردند قوانین الهی و کیفر اعمال در جهان آخرت نیز، مانند همین نظام دنیوی است و بر همین اساس، می‌پنداشتند که در جهان دیگر، نیز رشوه و وساطت به کار می‌آید.

بررسی زندگی اقوام گذشته، اعم از بت پرست‌ها و غیر آنها، نشان می‌دهد که آنها معتقد بودند که زندگی آخرت، نیز یک حیات دنیوی است، که قانون اسباب و تأثیر و تأثرات مادی و طبیعی، عیناً در آن حکمفرماست، لذا انواع قربانیه‌ها و هدایا را به خدایان خود تقدیم می‌داشتند، تا از گناهان آنها صرف نظر کرده، یا در احتیاجات، آنها را کمک کنند، یا آنها را وسیله شفاعت خود قرار می‌دادند و یا فداء و بدلی برای جرایم خود تهیه می‌کردند. و یا از اشخاص و اسلحه استمداد می‌جستند، تا آنجا که انواع زینت آلات و اسلحه را با مردگان خود دفن می‌کردند؛ به این خیال که در آخرت، از آن استفاده کرده، و یا به وسیله آن از خود دفاع کنند. گاهی کار به آنجا می‌رسید که بعضی از کنیزان را برای مأنوس شدن میت و یا بعضی از شجاعان را برای کمک وی همراه او دفن می‌نمودند.

قرآن تمام این آراء و عقاید غلط را باطل شمرده و صریحاً اعلام می‌کند که:
«وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مِثْلَهُ»^۱ (در آن روز حکم و فرمان برای خداست).

و نیز فرموده است: «وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَ تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ»^۲ (عذاب را می‌بینند و اسباب

۱-سوره انفطار، آیه ۱۹.

۲-سوره بقره، آیه ۱۶۶.

بر آنها قطع خواهد شد.)

و در جای دیگر می‌فرماید:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فِرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ تَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ
مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءَ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنتُمْ
تَزْعُمُونَ.^۳

و محققاً شما، یکایک، (برای حساب) به سوی ما باز می‌آید، بدانگونه که اول شما را
بیافریدیم و آنچه را که از مال و جاه به شما داده بودیم، همه را پشت سر افکنید و آن شفیعان
که به خیال باطل، به نفع خود می‌پنداشتید، همه نابود می‌شوند و میان شما با آنها جدایی
می‌افتد.

همچنین قرآن، شفاعت مورد نظر یهود را رد می‌کند؛ زیرا آنها معتقد بودند که فرزندان
پیامبران هستند و هر اندازه بارگناهان آنها سنگین باشد، پیامبران در حق آنها شفاعت خواهند
کرد.

قرآن در رد نظریه آنها می‌فرماید:

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ
يُنصَرُونَ.^۴

و حذر کنید از روزی که در آن روز، کسی به جای دیگری مجازات نبیند و شفاعت از کسی
پذیرفته نشود و قدا و عوض قبول نکنند.

این آیه به گواهی ماقبل، و مابعد آن، مربوط به نفی شفاعتی است که یهود در باره
خویش معتقد بودند و جمله «إِتَّقُوا» در این آیه، خطاب به آنان است. آیه ماقبل آن چنین است:
يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ.^۵ (ای بنی اسرائیل یاد
کنید از نعمتهایی که به شما عطا کردم و شما را بر عالمیان برتری دادم.)

مسیحیان نیز به نقل قرآن، چنین عقیده‌ای را در باره خود داشتند. چنانکه می‌فرماید: وَ
قَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ.^۶ (یهود و نصاری گفتند: ما پسران خدا و دوستان او
هستیم.)

بنابراین قرآن به طور آشکار، با این عقیده که انتساب به فامیل اسرائیل و یا انتساب به
آیینی در نجات انسان، مؤثر است، مبارزه کرده و آن را مردود دانسته است.

از آنچه بیان شد، روشن گردید، که مسأله شفاعت از ابتکارات اسلام نیست؛ بلکه
عقیده‌ای است که در شرایع پیشین، نزد عرب بت پرست و ادیان دیگر نیز، وجود داشته است.

۳-سوره بقره، آیه ۴۸.

۴-سوره انعام، آیه ۹۴.

۵-سوره مائده، آیه ۱۸.

۶-سوره بقره، آیه ۴۷.

عقیده به شفاعت، در میان مسلمانان، نیز به اندازه‌ای رسوخ دارد که همه، این اعتقاد را از عقاید اسلامی خویش می‌شمارند، و در اصالت آن، از نظر اسلام، هیچ‌گونه تردیدی به خود راه نمی‌دهند. همه می‌بینیم که در مواقع رازونیا از مسلمانها با خدا، و نیز در کنار قبر پیشوایان بزرگ اسلام، از آنان می‌خواهند که از درگاه خداوند متعال درخواست نمایند، خداوند آنها را مورد عفو و رحمت خویش قرار دهد.

یک چنین عقیده راسخ، نمی‌تواند ساختگی و غیراصیل باشد، بلکه این عقیده معلول ورود آن، در قرآن مجید و احادیث اسلامی است. اما این مسأله اصیل اسلامی، مانند برخی دیگر از معارف بلند آن، با برخی از پیرایه‌های غلط همراه شده است.

در این پژوهش، روشن خواهد شد که مسأله شفاعت، غیر از مسأله سوء استفاده‌های معمول بشری است. و نیز روشن خواهد شد که شفاعت شافعان واقعی، از آن کسانی است که در دنیا رابطه ایمانی را با خداوند و فرستادگان او قطع ننمایند و در روح و روان آنها، نیروی جهش به سوی کمال و پاکی باشد. ولی کسانی که در سراسر وجود آنان نقطه قوت و کمالی پیدا نمی‌شود، هرگز نورانیت شافعان، وجود تاریک آنان را روشن نخواهند کرد. بنابراین شفاعت از نظر تربیتی نیز نقش اساسی دارد؛ چون انسان سعی می‌کند در دنیا پیوند خود را با خدا و فرستادگان او قطع ننماید، تا از شفاعت شافعان واقعی، در جهان آخرت، برخوردار شود.

همچنین روشن خواهد شد که چنین برداشتی از شفاعت، باعث جرأت برگناه نمی‌شود و می‌توان آن را همانند توبه دانست، که پشیمانی از اعمال گذشته، انسان را شستشو داده و جرقه تحول را در کانون وجود او روشن می‌سازد و هرگز کسی نگفته، که تشریح توبه مایه جرأت گناهکاران می‌گردد.

سبب انتخاب موضوع.

از آنجا که شفاعت یک اعتقاد اسلامی است که ما به آن اعتقاد راسخ داریم و در قرآن و روایات پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) به آن اشاره شده و همچنین ما در دعاها و خود از خداوند می‌خواهیم که، شفاعت اولیای خود را نصیب ما گرداند و یا مستقیماً، از آنها می‌خواهیم که شفیع ما از درگاه خداوند متعال شوند و مخصوصاً با شروع جنگ تحمیلی عراق بر علیه ایران، که منجر به شهادت تعدادی از جوانان عزیز این مملکت شد و مسأله شفاعت آنها، از خانواده و دوستان، در روز رستاخیز بیش از هر زمانی، در هر منبر و مجلسی مطرح شد؛ این مسأله گاهی به ذهنم خطور می‌کرد که مسأله شفاعت در قیامت، چگونه قابل توجیه است؟ آیا ممکن است عده‌ای به این دلیل که شفیع دارند، از عذاب نجات یابند و آیا

شفاعت در درگاه خداوند، نیز به همان صورتی است که در دستگامهای بشری راه دارد؟ این انگیزه باعث شد که شفاعت در قرآن کریم را به عنوان موضوع پایان نامه، در نظر بگیرم. بررسیهای ابتدایی که روی این موضوع انجام دادم، انگیزه مرا جهت انتخاب این موضوع قویتر نمود؛ چون دریافتم که در رابطه با این مسأله، اختلاف نظرهایی وجود دارد که زمینه بیشتری را برای بحث و تحقیق، فراهم می‌کند.

روش کار

جهت تدوین و تنظیم این پژوهش، مراحل زیر طی گردید:

- ۱- استخراج آیات مربوط به شفاعت، از قرآن.
- ۲- استخراج روایات مربوط به شفاعت، از کتب احادیث شیعه و اهل تسنن.
- ۳- مراجعه به کتابهای تفسیر قرآن شیعه و اهل تسنن و فیش برداری از تفسیرهای ارائه شده توسط مفسران، در ارتباط با آیات مربوط به شفاعت.
- ۴- مراجعه به کتابهای دیگری که مربوط به مسأله مورد تحقیق بود و فیش برداری از مطالب آنها.
- ۵- تنظیم مطالب موجود در فیشها، کاری بود که در این مرحله انجام شد، که آنها را بر اساس موضوعات اصلی، طبقه‌بندی کرده، در یک فصل قراردادام و با توجه به موضوعات فرعی در فیشها، بخشهای هر فصل تعیین و تنظیم شد.

تاریخچه شفاعت در اسلام

مسأله شفاعت در قیامت، یکی از مسائلی است که در قرآن کریم، حدود سی بار تکرار شده و در روایات رسول اکرم (ص) و اهل بیت معصوم آن حضرت هم، زیاد به چشم می‌خورد. در کتابهای حدیثی اهل تسنن، نیز احادیث و روایاتی در این رابطه وجود دارد. در اواخر قرن اول هجری، که میان مسلمانان در باره مسائل اعتقادی از قبیل توحید، تجسیم، جبر و اختیار و ایمان و کفر، بحثها و مناقشاتی در گرفت، یکی از مسائلی که در باب ایمان و کفر مطرح گردید، مسأله شفاعت بود؛ دو فرقه معتزله و خوارج، که گناه کبیره را قابل بخشش نمی‌دانستند و معتقد بودند که گناهکار کبیره، مخلد در آتش خواهد بود، شفاعت را فقط در بالا رفتن درجات اهل سعادت، مؤثر می‌دانستند، از این رو این مسأله جنبه کلامی نیز پیدا کرد و در کتابهای کلامی هم مطرح شد. با توجه به آنچه گفته شد، اولین ردپای این مسأله را، باید در قرآن و به دنبال آن در

روایات رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) و بحثهای کلامی، جستجو کرد.
به دنبال آن، اکثر مفسران قرآن کریم، هر جا به آیات مربوط به شفاعت برخورد کرده‌اند،
به بحث درباره این مسأله پرداخته‌اند. مهمترین مفسرانی که بیش از دیگران، به توضیح و شرح
آیات مربوط به شفاعت پرداخته‌اند عبارتند از:

۱- محمد بن فخر رازی - که یک مفسر سنی مذهب است - در کتاب "تفسیر کبیر" آنجا
که به تفسیر "آیه ۴۸ سوره بقره" که اولین آیه از آیات "شفاعت" در قرآن است، می‌رسد، ضمن
تفسیر آیه، به بیان نظر فرقه معتزله در مورد شفاعت می‌پردازد و ضمن برشمردن دلایل آنها،
به رد آن دلایل می‌پردازد و همچنین در تفسیر آیات دیگر شفاعت، حق مطلب را به خوبی ادا
می‌کند.

۲- سید محمود آلوسی نیز در کتاب تفسیر خود که موسوم به "روح المعانی" است، هر
جا به آیات مربوط به شفاعت برخورد کرده، تفسیر نسبتاً مفصلی از اینگونه آیات ارائه کرده
است.

۳- سید محمد حسین طباطبایی در تفسیر خود، به نام "المیزان" وقتی به تفسیر آیه ۴۸
سوره بقره رسیده، بحث نسبتاً مفصلی را درباره شفاعت، مطرح کرده است؛ اما از آنجا که
بحث مفصل، در باره همه موضوعات، در حد یک کتاب تفسیری نیست، این بحث بطور
خلاصه مطرح شده است.

در این تحقیق از کتابهای تفسیری دیگری نیز استفاده شده است که مهمترین آنها ذکر
شد. مسأله شفاعت در قیامت، از آنجا که جنبه کلامی نیز دارد، در کتابهای کلامی نیز می‌توان از
آن ردپایی پیدا کرد. از آن جمله:

۱- تجرید الاعتقاد از علامه حلی

۲- شرح تجرید علامه فوشچی

نویسندگانی نیز وجود دارند که در ضمن طرح مسائل دیگر، به این مسأله نیز
پرداخته‌اند، از آن جمله می‌توان به کتابهای زیر اشاره کرد:

۱- عدل الهی از مرتضی مطهری، که از جهت ارتباط مسأله شفاعت با عدل الهی،
بخشی را به شفاعت اختصاص داده است، که مختصر می‌باشد.

۲- مفاهیم القرآن از جعفر سبحانی، که او نیز در ضمن بحث از مسائل مختلف قرآنی،
بخشی را به شفاعت، اختصاص داده است.

کتابهایی که در مورد معاد، نوشته شده، نیز به اقتضای بحث، بخشی را به این مسأله
اختصاص داده‌اند، که از آن جمله می‌توان به کتاب "معادشناسی" از سید محمد حسین